

PARA MI, PARAYA YÜKLENEN ANLAM MI? GELİRİN VE PARAYA YÖNELİK TUTUMLARIN HAYAT MEMNUNİYETİNE ETKİLERİ

Ar. Gör. Hediye YÜRÜYEN KILIÇ¹

Doç. Dr. İnci DURSUN²

Yusuf KILIÇ³

ÖZ

Çok sayıda araştırmaya konu olan “hayattan memnuniyet” kavramı kişinin hayat kalitesine dair subjektif bir değerlendirmeyi temsil etmektedir. Hayattan memnuniyeti yüksek bireylerin işlerinde, ilişkilerinde daha başarılı, fiziksel ve zihinsel olarak daha sağlıklı oldukları ve daha uzun bir ömür sürdüklerine dair bulgular dikkat çekmektedir. Bu sebeple farklı disiplinlerde sayısız araştırma hayattan memnuniyeti etkileyen faktörler üzerine odaklanmış ve çok sayıda faktör ortaya çıkarmıştır. Paranın hayattan memnuniyetle ilişkine dair bulgular ise karmaşıktır. Modern toplumlarda tüketim kültürü, ekonomik belirsizlikler ve sosyal karşılaştırmalar, bireylerin para ile ilişkilerini ve dolayısıyla para-hayat memnuniyeti bağına karmaşıktır. Bu araştırmanın amacı; hayattan memnuniyetin gelir düzeyinden mi yoksa paraya yönelik tutumlardan mı daha fazla etkilendiğini incelemektir. Bu kapsamda yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi ve medeni halin kontrol edildiği bir modelde aylık gelir miktarı ve paraya yönelik tutum boyutlarının görece etkilerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu amaçla, kolayda ve kartopu örnekleme ile seçilen 208 katılımcıdan çevrim içi anket yoluyla veri toplanmış, yapısal eşitlik modellemesiyle analiz edilmiştir. Analiz sonuçları hayattan memnuniyetin gelir seviyesinden değil, paraya yönelik tutumun iki boyutundan etkilendiğini göstermiştir. Sonuçlara göre hayattan memnuniyet finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygılardan negatif etkilenirken cömertlik boyutundan pozitif olarak etkilenmektedir. Yapılan keşif amaçlı ileri analizlerde ise yetersizlik algısı kaynaklı kaygıların kazılan gelir miktarı ile ilişkili olmadığı, para ile başarıyı özdeşleştirme, paraya aşırı düşkünlük ve para harcamada güvensizlik gibi para tutumu boyutları ile ilişkili bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Paraya Yönelik Tutum, Gelir Seviyesi, Hayattan Memnuniyet

Jel Kodları: M30, M31.

¹Ar. Gör., Gebze Teknik Üniversitesi, hyuruyen@gtu.edu.tr, (ORCID: 0000-0001-7597-385X)

²Doç. Dr., Gebze Teknik Üniversitesi, incidursun@gtu.edu.tr, (ORCID: 0000-0002-9856-3914)

³YL Öğrencisi, Gebze Teknik Üniversitesi, y.kilic@solinpatech.com, (ORCID: 0009-0004-3417-5375)

MONEY OR ITS MEANING? THE INFLUENCE OF INCOME AND MONEY ATTITUDE ON LIFE SATISFACTION

ABSTRACT

The concept of "life satisfaction," which has been the subject of numerous studies, refers to individuals' subjective assessment of their quality of life. Research shows that higher life satisfaction is linked to greater success, better health, and longer life. Consequently, numerous studies across various disciplines have focused on the factors that influence life satisfaction, revealing a wide range of factors. However, the relationship between money and life satisfaction is quite complex. In modern societies, consumer culture, economic uncertainty, and social comparisons complicate the relationship between money and life satisfaction. The research objective is to examine whether life satisfaction is more strongly influenced by income level or attitudes toward money. Thus, we aimed to investigate the relative effects of monthly income and dimensions of attitudes toward money on life satisfaction, controlling for age, gender, education level, and marital status. For this aim, data from 208 participants, obtained via convenience and snowball sampling, were collected online and analyzed with structural equation modeling. The results showed that life satisfaction is influenced not by income level, but rather by two specific dimensions of attitudes toward money. Accordingly, life satisfaction is negatively affected by concerns stemming from perceived financial inadequacy and positively influenced by the dimension of generosity. Additional exploratory analyses revealed that concerns about money are not related to the amount of income earned. Instead, these concerns are influenced by various money attitudes, such as viewing money as a symbol of success, having an obsession with money, and feeling insecure about spending it.

Keywords: Attitude Towards Money, Income Level, Life Satisfaction

JEL Codes: M30, M31.

GİRİŞ

Pek çok disiplini ilgilendiren çok boyutlu bir kavram olan hayattan memnuniyet, bireyin hayatından duyduğu genel hoşnutluk seviyesini ifade etmekte ve öznel iyi oluşun da temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Diener vd., 1985). Bu kavramın belirleyicileri olarak sosyo-ekonomik değişkenler ve birçok faktör dikkat çekmektedir. Özellikle bireylerin gelir seviyesi, yıllardır hayattan memnuniyetin önemli belirleyicilerinden biri olarak ele alınmaktadır (Clark vd., 2008; Kahneman ve Deaton, 2010). Ancak literatürde benzer gelir düzeylerine sahip bireylerin, parayla ilgili inançları, algıları, duyguları ve davranışları nedeniyle büyük ölçüde farklı memnuniyet düzeylerine sahip olabildiklerine işaret edilmektedir. Hatta yüksek gelirli bireylerin, yaşam koşullarına uyum sağlayabildiği ve yaşamlarındaki arzu edilen koşulların etkilerini dengeleyen artan beklentilere ve arzulara sahip olabildikleri bu durumun hayattan memnuniyeti etkileyebileceği belirtilmektedir (Veenhoven ve Ehrhardt, 1995; Cheung ve Lucas, 2015). Diğer yandan, hep daha yüksek gelire sahip olmak isteyen materyalist bireylerin daha düşük hayattan memnuniyetleri olduğu da görülmektedir (Biswas-Diener ve Diener, 2001).

Son zamanlarda yapılan çalışmaların da gösterdiği gibi hayattan memnuniyet düzeyi yalnızca gelir seviyesinin değil aynı zamanda bireylerin paraya yönelik tutumların (Furnham, 1984; Tang, 1992) ve paraya atfettiği anlamların da etkisi altındadır. Para, ekonomik değerinin, pratik kullanımının ötesinde anlamlar taşımakta; sosyal statüyü, kontrolü, gücü, özerkliği ve duygusal anlamda güvenliği temsil etmekte ve bireylerin yaşam kalitesi algılarını şekillendiren bir olgu olarak ele alınmaktadır (Furnham, 2014). Paraya yönelik tutum, bireyin parayla ilgili duygularının, algılarının, inançlarının ve parayla ilgili konulardaki davranış eğilimlerinin bir fonksiyonu olarak ifade edilmektedir (Sesini ve Lozza, 2023). Diğer bir ifadeyle paraya yönelik tutum, psikolojik ve sosyal olarak dayanaklandırılan olumlu ve olumsuz duyguların, para hakkındaki inanç ve görüşlerin ve paraya atfedilen araçsal işlevlerin bir bütünüdür. Bu sebeple sadece paranın/gelirin değil paraya yaklaşımın, paraya atfedilen anlamların da bireylerin hayattan memnuniyet gibi subjektif değerlendirmelere de yansması beklenir.

Literatür, para tutumları ile demografik özellikler, ekonomik faktörler, bireysel özellikler, finansal uygulamalar, memnuniyet ve bağlamsal faktörler arasında oldukça heterojen ve karmaşık bir ilişkiye işaret etmektedir (Sesini ve Lozza, 2023). Bu nedenle farklı kültürlerde, paraya yönelik tutumları ve sosyoekonomik faktörleri aynı çerçevede inceleyen kapsamlı çalışmalara ihtiyaç devam etmektedir. Bu çalışma da gelir düzeyinin ve paraya yönelik tutumların hayattan memnuniyet düzeyi üzerindeki etkisini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bireylerin hayattan memnun olmasında paraya atfettikleri anlamın, paranın kendisi kadar etkili olacağı öne sürülmektedir.

Türkiye’de yapılan araştırmalarda paraya yönelik tutumların finansal stres ve memnuniyeti (Kutbay, 2024), kariyer bağlılığı ve kariyer tatmini (Arslan, 2020) veya kompulsif satın alma (Kaderli

vd., 2017), borçlanma (Şener ve Gündüzalp, 2018) gibi davranışlarla ilişkisi araştırılmıştır. Ancak paraya yönelik tutum boyutları ile gelir düzeyinin hayattan memnuniyet üzerindeki görece etkilerini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan araştırmanın alana katkı sunması beklenmektedir. Daha geniş bir sosyal perspektifte, paraya yönelik tutumların ve gelir düzeyinin hayattan memnuniyet üzerindeki etkisini anlamak, finansal eğitim stratejilerinin ve bununla ilgili politikalarının oluşturulmasına yardımcı olabilir. Ayrıca bu dinamikleri anlamak insan refahına dair derin içgörüler sağlayabilir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE HİPOTEZ GELİŞTİRME

Bireylerin paraya yönelik tutumları insan davranışlarını, özellikle bireylerin satın alma davranışlarını şekillendiren önemli bir etken olduğu için oldukça önemlidir. Paraya yönelik tutumların literatürde farklı sayıda bileşenden oluşan çok boyutlu bir kavram olarak incelendiği, boyutların büyük ölçüde benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir (Sesini ve Lozza, 2023). Bu araştırmada paraya yönelik tutum, Lim ve Teo (1997) tarafından önerildiği gibi sekiz boyutlu olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu boyutlar; paraya aşırı düşkünlük, parayı güç kaynağı olarak görme, bütçeleme ve tasarruf, para ile başarıyı özdeşleştirme, karşılaştırma, kaygı, para harcamada güvensizlik ve cömertliktir.

Lim ve Teo, (1997) bu boyutları şöyle açıklamaktadır: Paraya aşırı düşkünlük, bireyin parayla ilgili düşüncelerle meşguliyetini ifade etmekte, düşkünlüğü yüksek olan bireyler paranın tüm sorunları çözebileceğine, güvenebilecekleri tek şeyin para olduğuna ve paranın her şeyi satın alabileceğine inanmaktadır. Parayı güç kaynağı olarak görme ise bireylerin parayı, başkalarını etkilemek ve başarının bir sembolü olarak kullanmalarını yansıtmaktadır. Bu boyut birçok araştırmada incelenen para tutumu boyutlarındandır. Bu araştırmalara göre bazı bireyler parayı statü sembolü olarak görmekte (Yamauchi ve Templer, 1982); parayı ev, araba, yiyecek, giyecek almaktan çok diğerlerine karşı üstünlük kurma ve kontrol sahibi olmak için kullanabilmektedir (Goldberg ve Lewis 1978). Lim ve Teo'ya (1997) göre bütçeleme ve tasarruf boyutu hem paranın dengeli kullanımını hem de tasarruf ihtiyacını yansıtmaktadır. Tasarruf eğilimi yüksek bireyler, satın aldıkları her şey için pazarlık yapma ve en iyi fiyata alma ihtiyacı hissetme eğilimindedir. Para ile başarıyı özdeşleştirme boyutu ise kazanılan parayı kişisel gayretlerin bir sonucu olduğuna, kişinin kazancının onun başarısını temsil ettiğine inanma ölçüsüdür. Kaygı ise bireylerin para hakkında ne kadar düşünüp endişelendiklerini yansıtmakta bu endişe genellikle kendilerinden daha fazla parası olanlara göre kendilerini zayıf, yetersiz hissetmelerinden doğmaktadır. Bu açıdan kaygı boyutu karşılaştırma boyutuna benzemektedir. Lim ve Teo'ya (1997) göre karşılaştırma boyutu kişinin parayı bir değerlendirme veya başkalarıyla karşılaştırma standardı olarak kullanımını yansıtmakta, bu boyut kişinin kendinden daha fazla geliri olanlara yönelik kıskançlık duygularıyla şekillenmektedir. Para harcamada güvensizlik boyutu ise bireyler para harcama konusunda karar vermede zorluk çekmelerini ve para harcadıklarında suçluluk duymalarını ifade etmektedir. Harcamada güvensiz olan bireyler genellikle gelecekte güvende olmak için şimdiden hazırlık yapmaya

önem veren bireylerdir (Yamauchi ve Templer, 1982). Cömertlik boyutu ise bireyin kazancının diğer insanlarla paylaşma konusunda ne derece gönüllü olduğunu, örneğin hayır kurumlarına, dilencilere bağış yapma, başkalarına borç verme gibi konularda ne ölçüde cömert olduğunu yansıtmaktadır (Lim ve Teo, 1997).

Şimdiye kadar yapılan araştırmalar paraya yönelik tutumların farklı boyutlarının öznel iyi oluşu (Ngamaba vd., 2020), finansal davranışları (de Almeida vd., 2021), dürtüsel satın alma davranışını (Fenton-O'Creevy vd Furnham, 2020), kredi kartı kullanımını (Roberts ve Jones, 2001), iş tercihlerini (Ward, 2024), iş tatminini (Tang ve Gilbert, 1995), bireyler arasındaki ilişki kalitesini (Peetz ve Joseph, 2024) ve hayattan memnuniyeti (Harnish vd., 2018; Sesini ve Lozza, 2023) etkilediğini göstermektedir. Bu araştırmada ise aylık gelir ile paraya yönelik tutumların her bir boyutunun hayat memnuniyeti üzerindeki etkisi incelenecektir. Bunu yaparken demografik özelliklerin etkileri de göz önünde bulundurulacaktır.

1.1. Hipotez Geliştirme

Para, statü, güç, kaygı, prestij, sevgi ve özgürlükle olan ilişkisinden dolayı psikolojik ve sembolik değerleri, göreceli ekonomik değerinin ötesinde görülmektedir (Furnham ve Okamura, 1999). Bu nedenle bireylerin paraya yönelik tutumları hayattan memnuniyetlerini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Paraya yönelik tutumun bireylerin yaşamları üzerinde geniş kapsamlı etkileri olduğunu ve bu etkilerin onların motivasyonlarını, hedeflerini, refahlarını, hayattan memnuniyetlerini ve kişilerarası ilişkilerini etkilediği ileri sürülmüştür (Furnham ve Lewis, 1986). Yamauchi ve Templer'e (1982) göre paraya yönelik tutumlar, bireylerin parayı algılama ve etkileşim biçimlerine göre farklılık göstererek bireylerin hayattan memnuniyetlerini etkileyebilir. Örneğin, parayı başarı ve başarının bir sembolü olarak gören bireyler, kendilerini gerçekleştirmelerinden dolayı hayattan memnuniyetleri daha yüksek olmaktadır (Taormina ve Gao, 2013). Ancak, parayı statü ve kontrol sahibi veya prestij sembolü olarak gören bireyler, maddi anlamda başarı ve sürekli bir sosyal karşılaştırmayı vurgulama eğilimindedir. Kısa vadede bireyler için bu durum motivasyon sağlasa bile, sürekli dışsal doğrulama ve karşılanamayan beklentiler sebebiyle daha düşük hayattan memnuniyet ile ilişkilendirilebilir (Kasser ve Ryan, 1993; Roberts ve Clement, 2007). Diğer yandan Chuah vd. (2021), paraya yönelik tutumun fiyat duyarlılığı ve biriktirme eğilimi boyutlarının hayattan memnuniyet ile pozitif ilişkili olduğu ancak kaygı, güç/prestij boyutlarının hayattan memnuniyeti olumsuz etkilediği sonucuna varmış, paraya daha az önem veren bireylerin hayattan memnuniyetlerinin yükseleceğini savunmuşlardır. Ayrıca Zabelina vd. (2024), paraya yönelik tutumun bir kişinin günlük yaşamda ne kadar mutlu hissettiğini büyük ölçüde belirlediğini doğrulamıştır. Görüldüğü üzere; paraya yönelik tutumun hayattan memnuniyet üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Bu nedenle, paraya yönelik tutumun boyutlarını anlamak bireylerin genel hayattan memnuniyetteki

farklılıkları açıklamak için önemlidir. Bu teorik çerçeveye ve literatüre dayanarak, mevcut çalışma paraya yönelik tutumların hayattan memnuniyet üzerinde önemli bir etkiye sahip olacağını ve belirli boyutların bu ilişkide farklı roller oynayacağını varsaymaktadır.

H1. Paraya yönelik tutum boyutları hayattan memnuniyeti etkiler.

Paraya yönelik tutumların yanında hayattan memnuniyet üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi gereken en önemli faktörlerden biri gelir düzeyidir. Gelir düzeyi bireylere kendine özgü istek ve ihtiyaçlarını karşılama fırsatı sağlar (Diener vd., 2009). Veenhoven ve Ehrhardt (1995), yaşanabilirlik teorisi ile öznel yaşam algılarının nesnel yaşam koşullarına dayandığını savunmuştur. Temelde bireylerin yaşam koşulları ne kadar iyiye, o kadar mutlu olmaktadır. Gelir seviyesinin de bu yaşam koşullarını iyileştirmedeki rolü düşünüldüğünde;

H2. Aylık gelir hayattan memnuniyeti etkiler.

Kontrol Değişkenleri

Hayattan memnuniyet üzerine yapılan önceki çalışmalarda, cinsiyet (Greenstein, 2016; Zhang vd., 2017; Joshanloo ve Jovanović, 2020), yaş (Chen, 2001; Zhang vd., 2017; Bartram, 2021), medeni durum (Fengler vd., 1982; Ryan vd., 1998; Greenstein, 2016) ve eğitim düzeyi (Salinas-Jiménez vd., 2011; Powdthavee vd., 2015) gibi çeşitli demografik faktörlerin bireylerin hayattan memnuniyetlerini etkilediği bulunmuştur. Bu nedenle, bu demografik değişkenlerin olası kirletici etkilerini sınırlamak ve varsayılan ilişkilerin daha net şekilde test edilmesini sağlamak için araştırma modeline kontrol değişkenleri olarak eklenmiştir.

2. YÖNTEM

Araştırmanın amacı doğrultusunda, kolayda ve kartopu örnekleme yöntemi ile seçilen 208 katılımcıdan anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Kısa sürede geniş coğrafi alanlara ve farklı özelliklerdeki katılımcılara ulaşma avantajından dolayı çevrim içi anket yöntemi kullanılmıştır (Dursun vd., 2022). Ankette paraya yönelik tutumlara ilişkin ifadeler Lim ve Teo (1997) çalışmasından, hayattan memnuniyet ifadeleri ise Ekici vd. (2018) çalışmasından uyarlanmıştır. Tüm maddeler için 5’li Likert ölçeği kullanılmıştır (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum). Anketin son bölümünde ise katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu ve medeni durumlarına ilişkin demografik sorular yer almıştır.

Katılımcıların profili incelendiğinde ortalama yaşın 34,6 (ss=10,8) olduğu görülmüştür. Katılımcıların %48,1’i kadın olduğu, %60,6’sının evli olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyine bakıldığında, katılımcıların %21,2’si lise mezunu, %47,1’i lisans ve %19,7’si lisansüstü mezunudur. Son olarak, katılımcıların %6,7’sinin aylık geliri 25.000₺’nin altında ve %38,9’u 50.000₺ ve 100.000₺ arasında gelire sahiptir.

3. ANALİZ VE BULGULAR

Toplanan verilerin analizi SPSS ve AMOS programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlk olarak ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik değerlendirmesi için sırası ile keşifsel faktör analizi (KFA) ve doğrulayıcı faktör analizleri (DFA) yapılmış ardından hipotezlerin testi için gizil değişkenlerin kullanıldığı yapısal modelin testi gerçekleştirilmiştir.

3.1. Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenirlik Değerlendirmesi

Geçerlilik ve güvenilirlik değerlendirmesi için paraya yönelik tutum değişkeninin 8 boyutu ile hayattan memnuniyetin ölçümüne yönelik toplam 35 soru temel bileşenler analizi ve varimax rotasyonu kullanılarak KFA'ya tabi tutulmuştur. Tek başına ayrı bir faktöre yüklenen bir sorunun elenmesinin ardından toplam varyansın %64'ünü açıklayan 8 faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Faktör yükleri tablosu incelendiğinde karşılaştırma ve yetersizlik kaynaklı kaygı sorularının aynı faktöre yüklendiği görülmüştür. Teorik yakın ilişkileri sebebi ile herhangi bir ayırma zorlanmadan tek bir boyut olarak incelenmesine karar verilmiş ve boyut sonraki kısımlarda “finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygı” olarak ele alınmıştır.

Bir sonraki aşamada keşifsel faktör analizinde ortaya çıkan faktör yapısı AMOS kullanılarak ölçüm modeline dönüştürülmüş ve maksimum olabilirlik hesaplama yöntemi kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. 34 ifade ile yapılan analiz sonucunda ölçüm modelinin veriyle beklenen düzeyde uyum sağlamadığı görülmüştür ($\chi^2/df=1,524$, CFI=0,91, GFI=0,83, RMSEA=0,050). Yapılan değerlendirmeler sonucunda, bazı ifadelerin faktör yüklerinin 0,50'nin altında kalması ve modifikasyon indekslerinin yüksek çıkması sebebiyle ilgili ifadeler model dışında bırakılmıştır. Elemeler sırasında modelde tek soru ile temsil edilmesi gereken cömertlik gizil değişkeni için hata terimi madde varyansının %10'una sabitlenmiştir. Yapılan düzenlemelerin ardından 24 ifadeli ölçüm modelinin uyum iyiliği göstergeleri anlamlı bir şekilde iyileşmiştir. Elde edilen bu yeni uyum indeksleri, modelin veri ile kabul edilebilir düzeyde uyum sağladığına işaret etmektedir ($\chi^2/df=1,226$, CFI=0,97, GFI=0,90, RMSEA=0,033).

Tablo 1. Faktör Yükleri, BG ve OAV Değerleri

	Faktör Yüğü	BG	OAV
Hayattan Memnuniyet (HM)		0,84	0,57
HM5	0,647		
HM3	0,737		
HM2	0,830		
HM1	0,797		
Paraya Yönelik Tutum (PYT) Boyutları			
Bütçeleme ve Tasarruf		0,82	0,60
PYT3	0,668		
PYT2	0,759		
PYT1	0,880		
Para ile Başarıyı Özdeşleştirme		0,71	0,55
PYT6	0,684		
PYT5	0,794		
Parayı Güç Kaynağı Olarak Görme		0,85	0,54

PYT13	0,529		
PYT12	0,698		
PYT11	0,808		
PYT10	0,870		
PYT9	0,706		
Paraya Aşırı Düşkünlük		0,79	0,56
PYT17	0,820		
PYT18	0,709		
PYT20	0,720		
Para Harcamada Güvensizlik		0,81	0,69
PYT25	0,959		
PYT26	0,682		
Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı		0,81	0,52
PYT23	0,584		
PYT28	0,764		
PYT29	0,693		
PYT30	0,816		
Cömertlik		H	H
PYT14	0,949		

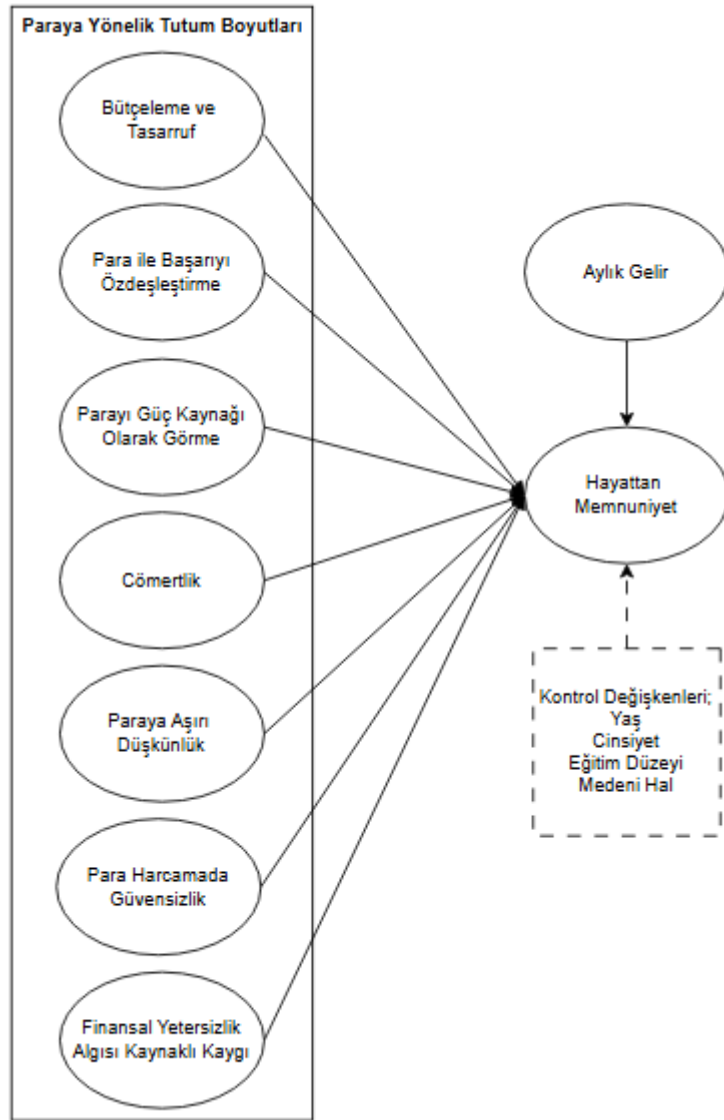
DFA sonucunda ulaşılan ve Tablo 1’de raporlanan faktör yüklerinin tamamını 0,50’nin üzerinde olduğu ve anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca yapıların açıklanan ortalama varyans (OAV) değerleri 0,54 ile 0,69 aralığındadır bu sebeple kavramların uyuşma geçerliliğine sahip olduğu söylenebilir. Ayırışma geçerliliği Fornell ve Larcker (1981) kriterine göre test edilmiştir. Her bir ölçek için hesaplanan ortalama açıklanan varyans (OAV) değerinin karekökü Tablo 2’de sunulan korelasyon katsayılarıyla karşılaştırılmıştır. Faktörler arası korelasyon katsayılarının, yapıların her biri için hesaplanan OAV değerinden düşük olması, ölçeklerin ayırışma geçerliliği gösterdiğini ortaya koymaktadır. Son olarak birleşik güvenilirlik katsayılarının 0,6’nın üzerinde olması (Fornell ve Larcker, 1981) ölçeklerin güvenilirliklerine işaret etmektedir.

Tablo 2. Değişkenler Arası İlişkiler

	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Hayattan Memnuniyet	1							
2.Bütçeleme ve Tasarruf	0,203*	1						
3.Para ile Başarıyı Özdeşleştirme	0,202*	0,315**	1					
4.Parayı Güç Kaynağı Olarak Görme	-0,100	0,132	0,273**	1				
5.Cömertlik	0,314**	0,136	0,088	-0,081	1			
6.Paraya Aşırı Düşkünlük	-0,173*	-0,018	0,128	0,612**	-0,252**	1		
7.Para Harcamada Güvensizlik	-0,021	0,228*	0,210	0,107	-0,024	0,190*	1	
8.Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	-0,314**	-0,136	-0,182	0,257**	-0,146	0,444**	0,283	1

** p< 0,001 * p<0,05

Tablo 2’de değişkenler arasındaki ilişkileri gösterir korelasyon analizi sonuçları raporlanmıştır. Bu tablodaki en yüksek korelasyon katsayısının “parayı güç kaynağı olarak görme” ve “paraya aşırı düşkünlük” arasında ($r = 0,612$), en düşük korelasyonun ise “hayattan memnuniyet” ve “paraya aşırı düşkünlük” arasında ($r = -0,173$) olduğu görülmektedir. Korelasyon değerlerinin 0,85’in altında olması, değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı riskinin bulunmadığını ifade etmektedir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

3.2. Yapısal Model Testi

Ölçek geçerlemesinin ardından hipotezlerin testi için Şekil 1’de gösterilen araştırma modeli gizil değişkenler kullanılarak yapılandırılmış ve test edilmiştir. Yapısal modelin genel uyum değerleri kabul edilebilir seviyededir ($\chi^2/df=1,411$, GFI=0,88, CFI=0,94, RMSEA=0,045). Değişkenler arası ilişkileri gösteren katsayı tablosu Tablo 3’te sunulmuştur.

Kontrol değişkenleri olan yaş, cinsiyet, medeni hal ve eğitim düzeyi gibi özellikler ve paraya yönelik tutum boyutları sabit tutulduğunda gelir düzeyinin hayattan memnuniyet üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Bu sebeple H2 desteklenmemiştir. Diğer taraftan paraya yönelik tutum boyutlarından olan cömertliğin hayattan memnuniyet üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür ($\beta=0,206$, $p=0,015$). Sonuçlar ayrıca finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygının hayattan

memnuniyet üzerinde negatif yönlü anlamlı bir etkisi olduğunu göstermiştir ($\beta=-0,292$, $p=0,006$). Bu iki boyut dışında kalan para tutumu boyutlarının hayattan memnuniyet değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Bu sebeple H1 hipotezinin kısmen desteklendiği söylenebilir.

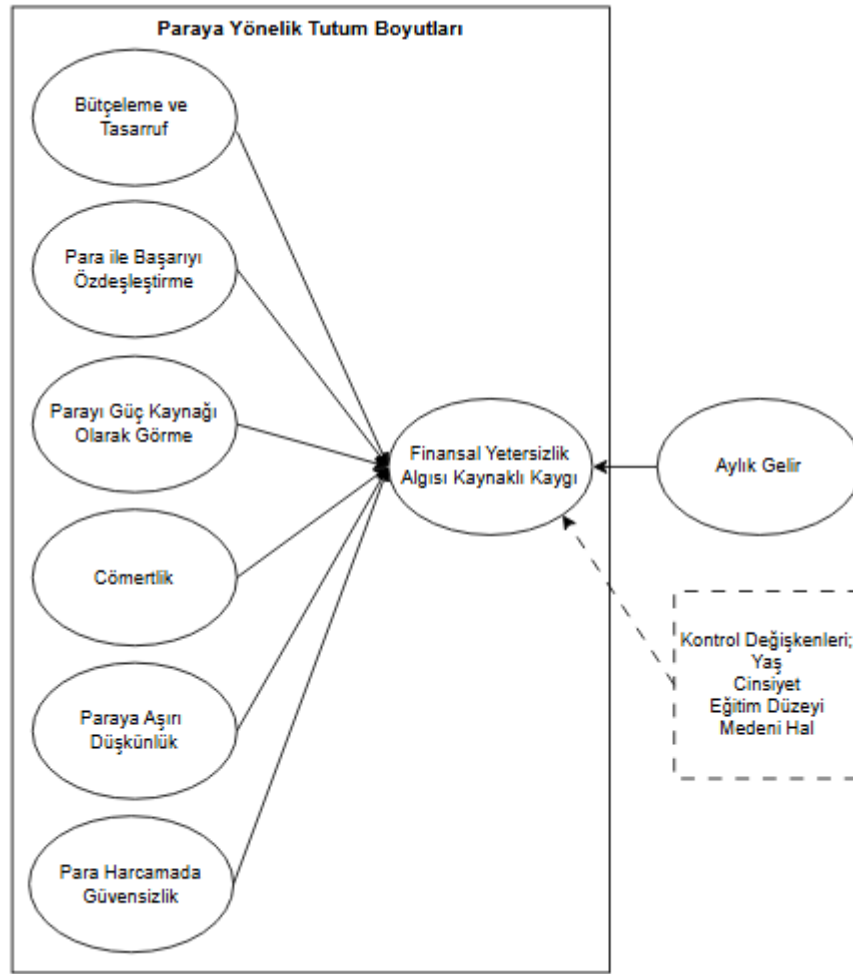
Kontrol değişkenlerin etkisi incelendiğinde yalnızca eğitim düzeyinin hayattan memnuniyet üzerinde destekleyici bir etkisi olduğu dikkat çekmektedir ($\beta=0,228$, $p=0,059$). Modeldeki değişkenlerin hayattan memnuniyet içindeki varyansın %30'unu açıkladığı yani orta düzeyde bir açıklama sağladığı görülmektedir (Cohen, 2013).

Tablo 3. Hipotez Testi Sonuçları

				Std. β	Std. Hata	t	p
Kontrol değişkenleri	Yaş	→	Hayattan Memnuniyet	0,050	0,006	0,56	0,575
	Cinsiyet	→	Hayattan Memnuniyet	0,099	0,112	1,356	0,175
	Eğitim Düzeyi	→	Hayattan Memnuniyet	0,228	0,059	2,825	0,005
	Medeni Hal	→	Hayattan Memnuniyet	0,106	0,138	1,205	0,228
Aylık Gelir	Aylık Gelir	→	Hayattan Memnuniyet	0,076	0,058	1,003	0,316
Paraya Yönelik Tutum Boyutları	Bütçeleme ve Tasarruf	→	Hayattan Memnuniyet	0,102	0,081	1,219	0,223
	Para ile Başarıyı Özdeşleştirme	→	Hayattan Memnuniyet	0,145	0,088	1,492	0,136
	Parayı Güç Kaynağı Olarak Görme	→	Hayattan Memnuniyet	-0,086	0,113	-0,783	0,434
	Cömertlik	→	Hayattan Memnuniyet	0,206	0,063	2,423	0,015
	Paraya Aşırı Düşkünlük	→	Hayattan Memnuniyet	-0,001	0,092	-0,011	0,991
	Para Harcamada Güvensizlik	→	Hayattan Memnuniyet	0,007	0,077	0,087	0,931
	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	→	Hayattan Memnuniyet	-0,292	0,113	-2,757	0,006
	Hayattan Memnuniyet Değişkeni İçinde Açıklanan Varyans (R^2)			%30			

3.3. Keşif Amaçlı İleri Analizler

Bir sonraki aşamada hayattan memnuniyetin önemli bir belirleyicisi olduğu anlaşılan finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygıyı etkileyen faktörlerin keşfi için bu değişkenin bağımlı değişken tutulduğu bir yapısal model geliştirilmiştir (Şekil 2). Bu modelde amaç finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygısının gelir seviyesinden mi yoksa diğer para tutumu boyutlarından mı etkilendiğini keşfetmektir. Model testi kabul edilebilir uyum göstergeleri ile sonuçlanmıştır ($\chi^2/df=1,535$, $GFI=0,89$, $CFI=0,93$, $RMSEA=0,051$).

Şekil 2. Keşif Amaçlı Yapısal Model

Değişkenler arası ilişkilere dair bulgular Tablo 4’te verilmiştir. Bu bulgulara göre, finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygı da gelir düzeyiyle ilişkili değildir. Ancak tutum boyutlarından paraya aşırı düşkünlük ($\beta = 0,338$, $p=0,006$) ve para harcamada güvensizlik ($\beta=0,268$, $p=0,001$) arttıkça finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygıyı da artmaktadır. Diğer taraftan para ile başarıyı özdeşleştirmenin finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygıyı azaltıcı etkisi olduğu görülmüştür ($\beta=-0,225$, $p=0,018$). Son olarak bütçeleme ve tasarruf boyutunun da marjinal düzeyde de olsa ($p<0,1$ için) azaltıcı etkisi olduğunu söylemek mümkündür ($\beta=-0,140$, $p=0,098$). Diğer para tutumu boyutlarının kaygı üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Son olarak kontrol değişkenlerinin etkileri incelendiğinde eğitim düzeyinin finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygı üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlı etkisi bulunmuştur ($\beta=0,157$, $p=0,046$). Keşif amaçlı bu modelde “finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygı” değişkeni içindeki varyansın %36’sının açıklanabildiği görülmektedir.

Tablo 4. Hipotez Testi Sonuçları (Yapısal Model 2)

				Std. β	Std. Hata	t	p
Kontrol değişkenleri	Yaş	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	0,119	0,006	1,34	0,180
	Cinsiyet	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	-0,019	0,106	-0,255	0,798
	Eğitim Düzeyi	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	0,157	0,055	1,992	0,046
	Medeni Hal	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	0,065	0,131	0,739	0,460
Aylık Gelir	Aylık Gelir	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	-0,070	0,055	-0,931	0,352
Paraya Yönelik Tutumun Diğer Boyutları	Bütçeleme ve Tasarruf	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	-0,140	0,078	-1,656	0,098
	Para ile Başarıyı Özdeşleştirme	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	-0,225	0,083	-2,375	0,018
	Parayı Güç Kaynağı Olarak Görme	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	0,111	0,108	0,998	0,318
	Cömertlik	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	-0,045	0,059	-0,544	0,587
	Paraya Aşırı Düşkünlük	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	0,338	0,088	2,733	0,006
	Para Harcamada Güvensizlik	→	Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı	0,268	0,075	3,295	0,001
Finansal Yetersizlik Algısı Kaynaklı Kaygı Değişkeni İçinde Açıklanan Varyans (R²)				%36			

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı, hayattan memnuniyetin diğer demografik özelliklerden bağımsız olarak gelir düzeyinden mi yoksa paraya yönelik tutumlardan mı daha fazla etkilendiğini incelemektir.

Bulgular genel olarak, diğer faktörler sabitken aylık gelir miktarının hayattan memnuniyet üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermiştir. Kontrol değişkeni olarak incelenen diğer demografik özelliklerinin etkisi incelendiğinde, gelirin etkisi görülmezken eğitim seviyesi arttıkça hayattan memnuniyetin de arttığı dikkat çekmektedir. Eğitim seviyesinin, geliri artırma etkisi dışında hayattan memnuniyete nasıl etki ettiği birkaç şekilde açıklanabilir. Benzer gelir düzeylerine sahip bireylerden, eğitim seviyesi nispeten daha yüksek olan bireylerin çalışma koşulları hayattan memnuniyete olumlu katkı yapıyor olabilir. Ayrıca eğitim sırasında bireylerin kazandığı bazı beceriler onların mesleki ya da özel hayatlarını olumlu yönde etkilemektedir (Oreopoulos ve Salvanes, 2011). Örneğin Davis ve Friedrich (2004) daha yüksek eğitim seviyesine sahip yaşlı bireylerin hayattan memnuniyetlerinin daha yüksek olarak değerlendirdiklerini bulmuşlardır. Bunun nedeni olarak, yaşlı bireylerin eğitimleri sırasında edindikleri bilginin onları yaşamdaki fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimlerine daha iyi uyum sağlamaya hazırlamış olmasına dikkat çekilmektedir. Diğer taraftan, Salinas-Jiménez vd. (2011) tarafından da belirtildiği gibi eğitimin kendisi şimdiki ya da gelecekteki başarı ve sosyal statü göstergesi olarak algılanıyor olabilir. Eğitim, özellikle de yüksek kaliteli eğitim, gelecek daha yüksek gelir, sosyal

statü, sosyal hareketlilik ve fırsatlar anlamına da gelmektedir (Cárdenas vd., 2008). Powdthavee vd. (2015) de eğitim seviyesinin, daha fazla gelir elde etmeye ve sağlıklı olmaya olanak sağlaması ile daha yüksek hayat memnuniyeti sağladığını savunmuştur. İnsan sermayesine bir yatırım olarak görülen eğitim, bireylerin daha yüksek ücretli işlere erişmelerini ve zaman içinde sosyoekonomik durumlarını iyileştirmelerini sağlar. Diğer bir olası sebep ise eğitim seviyesi düşük olan bireylerde iş güvencesinin daha zayıf olması ve bu durumun hayattan memnuniyeti olumsuz etkileyen bir baskıya yol açma potansiyelidir. Çünkü, daha yüksek eğitim seviyesine sahip olan bireyler, kaynaklara daha kolay erişebilmekte ve hayat şartlarına daha kolay uyum sağlaması nedeniyle daha iyi bir refaha sahip olabilmektedir (Davis ve Friedrich, 2004; Cárdenas vd., 2008; Cheung ve Chan, 2009). Gelecek araştırmalarda, gelir seviyesi ve eğitim düzeyi yanında çalışma koşulları, geleceğe yönelik mesleki kaygılar ve kariyer hedeflerinin incelenmesi konuya ilişkin daha detaylı bilgi edinmeye yardımcı olacaktır.

Araştırmanın önemli bulgularından biri, paraya yönelik tutum boyutlarından olan cömertliğin hayattan memnuniyet ile anlamlı ve pozitif bir ilişkiye sahip olmasıdır. Bu bulgu, borç verme ve parayı paylaşma, maddi anlamda yardımda bulunma gibi sosyal finansal davranışların daha yüksek psikolojik refaha ve hayat memnuniyetine katkıda bulunduğunu gösteren çalışmalarla örtüşmektedir (Aknin vd., 2012; Dunn vd., 2014). Aknin vd. (2012), bireylerin başkaları için yaptıkları harcamalarda kendilerini daha mutlu hissettiklerini ifade etmiştir. Benzer şekilde Dunn vd. (2014) de bireylerin, başkaları için para ve başka kaynaklarını bağışladıklarında hem duygusal hem de fiziksel anlamda daha mutlu hissettiklerini vurgulamaktadır. Parayı başkalarını desteklemek için bir araç olarak gören bireyler, duygusal ve sosyal ödül motivasyonu ile daha yüksek hayat memnuniyetine sahip olabilmektedir.

Çalışmanın en önemli bulgusu; finansal yetersizlikten kaynaklanan kaygının hayat memnuniyeti üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğudur. Çalışmanın bu bulgusu, finansal stres ve güvensizliğin kaygıyı artırdığını ve hayattan memnuniyeti azalttığını vurgulayan önceki araştırmalarla tutarlıdır (Netemeyer vd., 2018; Ruberton vd., 2016). Yetersiz finansal kaynağa sahip olmanın veya sürekli para konusunda endişelenmenin getirdiği psikolojik yük, bireylerin hayattan memnun olma ve olumlu duygusal durumları sürdürme becerilerini zayıflatır. Ruberton vd. (2016) da bireylerin cari veya tasarruf hesaplarında bir miktar paranın bulunmasının verdiği finansal güvenlik hissinin hayat memnuniyetini artırdığını ortaya çıkarmıştır.

Bu noktada vurgulanması gereken şey bu araştırmadaki kaygının belirli ölçüde başkalarından daha az kazanmaktan kaynaklanan yetersizlik algısı ile ilişkili olduğu ve karşılaştırma tabanlı gelişen bir kaygıyı içerdiğidir. Literatürde sıklıkla karşılaşılan sosyal karşılaştırma teorisi bu duruma açıklık getirmektedir. Easterlin ve O'Connor (2022), Easterlin paradoksunda mutluluğun gelirle ilişkili olduğunu ancak bunun uzun vadede geçersiz olacağını varsayar. Bunun temel nedeni ise sosyal

karşılaştırmalardır. Yaklaşımına göre bireyler kendilerinden daha az gelire sahip olan kişilerle kendilerini karşılaştırarak mutlu olurlar. Ancak zamanla toplumdaki bireylerin gelirlerinin tamamının artması ile kişinin karşılaştırma grubunun gelirinin kendi geliriyle birlikte artmasına sebep olur. Bu durum da mutluluk üzerindeki olumlu etkiyi geçersiz kılar. Bunun aksine Easterlin (1995), mutluluk veya öznel refahın, kişinin kendi geliriyle doğru orantılı olarak değişirken, başkalarının geliriyle ters orantılı olduğunu ifade etmiştir. Herkesin gelirini artırmak, onların mutluluğunu artırmayabilir. Çünkü daha yüksek gelirin öznel refah üzerindeki olumlu etkisi, genel olarak gelirlerdeki artışın getirdiği daha yüksek yaşam seviyesi normlarının olumsuz etkisiyle dengelenir. Hayattan memnuniyet ve mutluluk literatüründe, statü göstergesi olarak hem gelir düzeyi hem de nispi gelir oldukça önem arz etmektedir (FitzRoy ve Nolan, 2022). Bireyler kendi gelirlerini referans aldıkları kişilerin gelirleri ile karşılaştırmakta ve diğerlerinden daha yüksek gelire sahip oldukça hayattan memnuniyeti de artmaktadır (Boyce vd., 2010). Aynı şekilde Verme (2011) de, gelir eşitsizliğinin hayattan memnuniyet üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Cheung ve Lucas (2015), ortalama olarak daha fazla kazanan bireylerin daha yüksek hayat memnuniyetine sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca 30-50 yaş arası orta yaşlı bireylerde daha genç veya daha yaşlı bireylere kıyasla bu etkilerin daha güçlü olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde Dumludag (2013), bireylerin referans grubundaki kişilerle ve kendisinin geçmişteki ve gelecekteki gelirlerinin karşılaştırılmasının hayattan memnuniyet üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Günümüzde özellikle sosyal medya kullanımının artması ile karşılaştırma olanakları artmakta ve gerçekten farklı görünen hayatlar hatalı karşılaştırmalara zemin hazırlamaktadır. Araştırma sonuçları karşılaştırma temelli olarak oluşan kaygıların bireylerin hayattan memnuniyetini önemli ölçüde düşürdüğünü göstermiştir.

Araştırmada ayrıca büyük ölçüde karşılaştırma ile gelişen bu finansal kaygıların nelerden etkilendiğini ortaya çıkarmak için bazı keşifsel analizler ile bu kaygıları tetikleyen veya güçlendiren faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Analiz sonuçları bu kaygıların kişinin geliriyle ilişkili olmadığını göstermiş, diğer yandan eğitim düzeyinin, paraya aşırı düşkünlük ve para harcamada güvensizliğin finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygıyı alevlendirdiğini göstermiştir. Eğitim seviyesinin finansal yetersizlikle ilişkili kaygıyı artırdığı yönündeki sonuç yüksek eğitim seviyesine sahip olan bireylerin finansal beklentiler ve karşılanmamış istekler konusunda daha fazla farkındalığa sahip olmaları ve bunun da finansal durumlarıyla ilgili daha fazla stres ve kaygıya yol açması ile açıklanabilir. Ayrıca bu bulgular, eğitimin, özellikle toplumsal baskıları ve kişisel beklentileri arttığında, finansal kaygıya karşı her zaman tampon görevi görmeyebileceğini gösteren önceki araştırmalarla benzerdir. Örneğin, White vd. (2024), daha kaliteli finans eğitimi alan bireylerin daha yüksek seviyelerde finansal kaygıya sahip olduklarını ve bu durumun daha fazla farkındalık ve bilginin her zaman duygusal dayanıklılık anlamına gelmediğini ortaya koymuştur. Ayrıca Perry vd. (2024), finansal okuryazarlık konusunda eğitim almanın borç korkusunu artırarak dolaylı olarak finansal kaygıyı etkilediğini göstermiştir.

Ayrıca çalışma, paraya yönelik tutumlarından paraya aşırı düşkünlük ve para harcamada güvensizliğin finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygıyı pozitif etkilediğini bulmuştur. Bu bulgular, parayla aşırı derecede ilgilenme ve biriktirme eğilimi içinde olan bireylerin, gerçek finansal durumlarından bağımsız olarak sürekli bir yetersizlik korkusunu besleyebileceğini öne süren çalışmalarla uyumludur (Furnham, 1984, 2014; Goldberg ve Lewis, 2000). Parayla duygusal bağ kurma ve paraya aşırı düşkün olma bireylerin kendilerini finansal açıdan güvensiz olarak algılama olasılıklarını yükselterek finansal kaygıya yatkınlıklarını artırıyor olabilir.

Diğer taraftan araştırmada parayı başarının bir sembolü olarak görmenin finansal yetersizlik algısı kaynaklı kaygıyı hafiflettiği bulunmuştur. Daha önce belirtildiği gibi parayı başarının sembolü olduğuna inanan bireyler geliri yalnızca finansal bir kaynak olarak değil kişisel beceri ve yeterlilik göstergesi olarak görme eğilimindedir. Bu inanç güçlendikçe yaşanan finansal zorlukları geçici, kontrol edilebilir bir durum olarak görme eğilimleri artabilir. Maddi durumu kendi çaba ve yeteneklerine bağlı olduğunu düşündüklerinden yeteri kadar çabaladıklarında diğerleri kadar kazanabileceklerine inançları artıyor bu sebeple de yetersizlik kaynaklı kaygı azalıyor olabilir.

Çalışmanın bulguları genel olarak, bireylerin hayattan memnuniyetlerini anlamada kazanılan gelirin ötesinde hem bazı sosyoekonomik göstergelerin (eğitim gibi) hem de paraya yönelik tutumların rolüne dikkat çekmektedir. Geleneksel ekonomi modelleri genel refah seviyesinin belirleyicisi olarak geliri ön planda tutarken, bu çalışma bireylerin paraya yüklenen anlamın hayattan memnuniyetini şekillendirmede daha önemli olduğunu öne sürmektedir.

Araştırma sonuçları değerlendirilirken örneklem hacminin nispeten küçük olduğu, örneklemin tesadüfi yöntem ile seçilmediği ayrıca başta hayattan memnuniyet kavramı olmak üzere araştırmadaki değişkenlerin ölçümünde sosyal kabul yanlılığı olasılığı (Dursun vd., 2019) gibi metodolojik bazı kısıtlar bulunduğu dikkate alınmalıdır. Ayrıca teorik olarak hayattan memnuniyeti etkilemesi muhtemel ancak bu araştırmada dikkate alınmayan para ile ilişkili olmayan çok sayıda faktör olduğu unutulmamalıdır. Gelecekteki çalışmaların, paraya yönelik tutumların hayattan memnuniyeti nasıl etkilediğini daha iyi anlamak için sosyal ilişkiler, sağlık durumu, çalışma koşulları, kişilik özellikleri, kültürel değerler gibi faktörleri de ele alması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aknin, L. B., Dunn, E. W., & Norton, M. I. (2012). Happiness runs in a circular motion: Evidence for a positive feedback loop between prosocial spending and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 13(2), 347-355.
- Arslan, E. (2020). Çalışanların paraya olan tutum, kariyer bağlılığı ve kariyer tatmin düzeyleri arasındaki ilişki: Otel işletmelerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 1475-1488.
- Bartram, D. (2021). Age and life satisfaction: Getting control variables under control. *Sociology*, 55(2), 421-437.
- Biswas-Diener, R., & Diener, E. (2001). Will money increase subjective well-being? A literature review and guide to needed research. *Social Indicators Research*, 57, 119-169.
- Boyce, C. J., Brown, G. D., & Moore, S. C. (2010). Money and happiness: Rank of income, not income, affects life satisfaction. *Psychological Science*, 21(4), 471-475.
- Cárdenas, M., Di Maro, V., & Mejía, C. (2008). Education and life satisfaction: perception or reality. *Paradox and Perception: Measuring Quality of Life in Latin America*, 192-226.
- Chen, C. (2001). Aging and life satisfaction. *Social Indicators Research*, 54(1), 57-79.
- Cheung, F., & Lucas, R. E. (2015). When does money matter most? Examining the association between income and life satisfaction over the life course. *Psychology and Aging*, 30(1), 120
- Cheung, H. Y., & Chan, A. W. (2009). The effect of education on life satisfaction across countries. *Alberta Journal of Educational Research*, 55(1).
- Chuah, S. C., Atory, N. A. A., Azura, A., Arshad, M., Denan, Z., & Ariffin, A. M. (2021). An exploratory study on money attitudes and life satisfaction among malaysian adolescents. *Malaysian Journal of Consumer and Family Economics*, 27, 162-176.
- Clark, A. E., Frijters, P., & Shields, M. A. (2008). Relative income, happiness, and utility: An explanation for the Easterlin paradox and other puzzles. *Journal of Economic Literature*, 46(1), 95–144.
- Cohen, J. (2013). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Routledge.
- Davis, N.C., & Friedrich, D. (2004). Knowledge of aging and life satisfaction among older adults. *International Journal of Aging and Human Development*, 59(1), 43-61.
- de Almeida, F., Ferreira, M. B., Soro, J. C., & Silva, C. S. (2021). Attitudes toward money and control strategies of financial behavior: A comparison between overindebted and non-overindebted consumers. *Frontiers in Psychology*, 12, 566594.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75.
- Diener, E., Lucas, R., Schimmack, U., & Helliwell, J. (2009). *Well-being for public policy*. Oxford: Oxford University Press.

Dumludag, D. (2013). Life satisfaction and income comparison effects in Turkey. *Social Indicators Research*, 114(3), 1199-1210.

Dunn, E. W., Aknin, L. B., & Norton, M. I. (2014). Prosocial spending and happiness: Using money to benefit others pays off. *Current Directions in Psychological Science*, 23(1), 41-47.

Dursun, İ., Kabadayı, E. T., & Durmaz, A. (2019). When to consider social desirability bias (SDB) in consumer behavior studies? A review on SDB-vulnerable concepts. *Business & Management Practices*, 233.

Dursun, İ., Kabadayı, E. T., & Yürüyen, H. (2022). Bilimsel araştırmalarda internet temelli anketlerin kullanımı: Akademisyenlerin görüş, tercih ve kaygıları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 1-23.

Easterlin, R. A. (1995). Will raising the incomes of all increase the happiness of all?. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 27(1), 35-47.

Easterlin, R. A., & O'Connor, K. J. (2022). The easterlin paradox. In *Handbook of labor, human resources and population economics* (pp. 1-25). Cham: Springer International Publishing.

Ekici, A., Joseph Sirgy, M., Lee, D. J., Yu, G. B., & Bosnjak, M. (2018). The effects of shopping well-being and shopping ill-being on consumer life satisfaction. *Applied Research in Quality of Life*, 13(2), 333-353.

Fengler, A. P., Danigelis, N. L., & Grams, A. (1982). Marital status and life satisfaction among the elderly. *International Journal of Sociology of the Family*, 63-76.

Fenton-O'Creevy, M., & Furnham, A. (2020). Money attitudes, personality and chronic impulse buying. *Applied Psychology*, 69(4), 1557-1572.

FitzRoy, F. R., & Nolan, M. A. (2022). Income status and life satisfaction. *Journal of Happiness Studies*, 23(1), 233-256.

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.

Furnham, A. (1984). Many sides of the coin: The psychology of money usage. *Personality and Individual Differences*, 5(5), 501-509.

Furnham, A. (2014). *The psychology of Money*. Routledge.

Furnham, A., & Lewis, A. (1986). *The economic mind: The social psychology of economic behavior*. New York, NY: St. Martin Press.

Furnham, A., & Okamura, R. (1999). Your money or your life: Behavioral and emotional predictors of money pathology. *Human Relations*, 52, 1157-1177.

Goldberg, H., & Lewis, R. T. (2000). *Money madness: the psychology of saving, spending, loving, and hating money*. Wellness Institute, Inc..

- Greenstein, T. N. (2016). Gender, marital status and life satisfaction.
- Harnish, R. J., Bridges, K. R., Nataraajan, R., Gump, J. T., & Carson, A. E. (2018). The impact of money attitudes and global life satisfaction on the maladaptive pursuit of consumption. *Psychology & Marketing*, 35(3), 189-196.
- Joshanloo, M., & Jovanović, V. (2020). The relationship between gender and life satisfaction: Analysis across demographic groups and global regions. *Archives of Women's Mental Health*, 23(3), 331-338.
- Kaderli, Y., Armağan, E. A., & Küçükkambak, S. E. (2017). Y kuşağının kompulsif satın alma davranışına etki eden faktörler üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(2), 188-210.
- Kahneman, D., & Deaton, A. (2010). High income improves evaluation of life but not emotional well-being. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(38), 16489–16493.
- Kasser, T., & Ryan, R. M. (1993). A dark side of the American dream: Correlates of financial success as a central life aspiration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(2), 410.
- Kutbay, A. (2024). Kredi kartı kullanımı ve paraya karşı tutumun finansal memnuniyet üzerindeki etkisinde finansal stresin aracılık rolü: BUBYO örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(51-1-2024 Yılı Özel Sayısı), 79-99.
- Lim, V. K., & Teo, T. S. (1997). Sex, money and financial hardship: An empirical study of attitudes towards money among undergraduates in Singapore. *Journal of Economic Psychology*, 18(4), 369-386.
- Netemeyer, R. G., Warmath, D., Fernandes, D., & Lynch, J. G. (2018). How am I doing? Perceived financial well-being, its potential antecedents, and its relation to overall well-being. *Journal of Consumer Research*, 45(1), 68-89.
- Ngamaba, K. H., Armitage, C., Panagioti, M., & Hodgkinson, A. (2020). How closely related are financial satisfaction and subjective well-being? Systematic review and meta-analysis. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 85, 101522.
- Oreopoulos, P., Salvanes, K. G. (2011). Priceless: The nonpecuniary benefits of schooling. *Journal of Economic Perspectives*, 25(1), 159-184.
- Peetz, J., & Joseph, M. (2024). How couples think about money: Types of money motives and relationship satisfaction. *Personal Relationships*, 31(2), 516-537.
- Perry, J. M., Ravat, H., Bridger, E. K., Carter, P., & Aldrovandi, S. (2024). Determinants of UK students' financial anxiety amidst COVID-19: Financial literacy and attitudes towards debt. *Higher Education Quarterly*, 78(3), 625-639.

Powdthavee, N., Lekfuangfu, W. N., & Wooden, M. (2015). What's the good of education on our overall quality of life? A simultaneous equation model of education and life satisfaction for Australia. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 54, 10-21.

Roberts, J. A., & Clement, A. (2007). Materialism and satisfaction with over-all quality of life and eight life domains. *Social Indicators Research*, 82, 79-92.

Roberts, J. A., & Jones, E. (2001). Money attitudes, credit card use, and compulsive buying among American college students. *Journal of Consumer Affairs*, 35(2), 213-240.

Ruberton, P. M., Gladstone, J., & Lyubomirsky, S. (2016). How your bank balance buys happiness: The importance of “cash on hand” to life satisfaction. *Emotion*, 16(5), 575.

Ryan, J., Hughes, M., & Hawdon, J. (1998). Marital status, general-life satisfaction and the welfare state: A cross-national comparison. *International Journal of Comparative Sociology*, 39(2), 224-237.

Salinas-Jiménez, M. D. M., Artés, J., & Salinas-Jiménez, J. (2011). Education as a positional good: A life satisfaction approach. *Social Indicators Research*, 103(3), 409-426.

Sesini, G., & Lozza, E. (2023). Understanding individual attitude to money: A systematic scoping review and research agenda. *Collabra: Psychology*, 9(1), 77305.

Şener, A., & Gündüzalp, A. A. (2018). Borçlanmaya ilişkin tutum, paraya ilişkin tutum, materyalizm eğilimi ve finansal okuryazarlığın borçlanma düzeyi ile ilişkisinin incelenmesi. *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)*, 4(22), 4122-4134.

Tang, T. L. P. (1992). The meaning of money revisited. *Journal of Organizational Behavior*, 13(2), 197–202.

Tang, T. L. P., & Gilbert, P. R. (1995). Attitudes toward money as related to intrinsic and extrinsic job satisfaction, stress and work-related attitudes. *Personality and Individual Differences*, 19(3), 327-332.

Taormina, R. T., & Gao, J. H. (2013). Maslow and the motivation hierarchy: Measuring satisfaction of the needs. *American Journal of Psychology*, 126(2), 155–177.

Veenhoven, R., & Ehrhardt, J. (1995). The cross-national pattern of happiness: Test of predictions implied in three theories of happiness. *Social Indicators Research*, 34(1), 33-68.

Verme, P. (2011). Life satisfaction and income inequality. *Review of Income and Wealth*, 57(1), 111-127.

Ward, S. (2024). Choosing money over meaningful work: Examining relative job preferences for high compensation versus meaningful work. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 50(7), 1128-1148.

White, K., Olajide, O., Watkins, K., Reiter, M., Johnson, P., & McCoy, M. (2024). Financial Education and Financial Anxiety: Do Quality and Quantity Differ?. *Journal of Financial Counseling & Planning*, 35(2).

Yamauchi, K. T., & Templer, D. I. (1982). The development of a money attitude scale. *Journal of Personality Assessment*, 46(5), 522–528.

Zabelina, E., Kurnosova, S., & Shchukina, K. (2024, April). Attitude to money as a factor of life satisfaction of the Northern indigenous peoples. *Management, Innovation and Entrepreneurship in Challenging Global Times: Proceedings of the 16th International Symposium in Management (SIM 2021)* (pp. 223-233). Cham: Springer International Publishing.

Zhang, W., Braun, K. L., & Wu, Y. Y. (2017). The educational, racial and gender crossovers in life satisfaction: Findings from the longitudinal Health and Retirement Study. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 73, 60-68.